

CZU: 94:[34.03:658.87-051 (478) "1812/1860"]

ACTIVITATEA NEGUSTORILOR SUPUȘI STRĂINI DE CONFESIUNE IUDAICĂ ÎN BASARABIA: CADRUL LEGAL ȘI FISCAL (1812-1860)

Andrei EMILCIUC

Institutul de Istorie

În articol este examinată situația particulară a supușilor străini de confesiune iudaică în Basarabia, în comparație cu supușii străini de alte confesiuni. Se constată că în perioada 1807-1860 în Imperiul Rus a funcționat un sistem restrictiv cu privire la admiterea supușilor străini în relațiile comerciale interne, menit să protejeze antreprenorii ruși de concurență. În privința supușilor străini de confesiune iudaică acționau de asemenea măsurile juridice adoptate în scopul de a zădărnici stabilirea masivă a evreilor din fostele teritorii poloneze în cuprinsul Imperiului.

Cuvinte-cheie: comerț, negustori, supuși străini, evrei, Imperiul Rus, Basarabia, zonă de așezare a evreilor.

THE ACTIVITY OF FOREIGN SUBJECTS OF JEWISH CONFESSION IN BESSARABIA: LEGAL AND FISCAL FRAMEWORK (1812-1860)

The article examines the particular situation of foreign subjects of Jewish confession in Bessarabia, as compared to foreign subjects from other confessions. It is ascertained that during the period 1807-1860 in the Russian Empire there was a restrictive system regarding the admission of foreign subjects to the domestic commercial relations, meant to protect the Russian entrepreneurs from competition. As for the foreign subjects of Jewish confession, the legal measures adopted with the aim of thwarting the massive establishment of the Jews from the former Polish territories within the empire were also in effect.

Keywords: trade, merchants, foreign subjects, Jews, Russian Empire, Bessarabia, Jewish settlement area.

Introducere

În a doua jumătate a secolului al XVIII-lea regiunile de sud și de vest ale Imperiului Rus cunosc o creștere masivă a numărului de imigranți evrei, veniți cu precădere din Polonia și Galiția austriacă. Manifestul din 4 decembrie 1762 îi exclude pe evrei din rândul supușilor străini care aveau dreptul să se stabilească liber în Imperiul Rus [1]. Cu toate acestea, aflusul de populație evreiască este semnificativ, fapt ce determină o înăsprire a controlului asupra eventualilor imigranți de confesiune iudaică.

Problema enunțată este acoperită mai mult tangențial în istoriografie, chiar dacă studiile dedicate prezenței etnicilor evrei în spațiul Novorosiei, în care a fost inclusă și Basarabia după anexarea la Imperiul Rus, sunt destul de numeroase. Amintim în această ordine de idei studiul semnat de istoricul ucrainean I.V. Procop [2] și volumul istoricului S.J. Zipperstein, privitoare la evreii din Odesa și din gubernia Herson [3]. Informații valoroase la acest subiect pot fi găsite și în volumele de documente dedicate evreilor, printre care menționăm pe cel elaborat încă în epocă de V.O. Levanda [4] și pe cel elaborat în anul 2002 în cadrul Arhivei de Stat din regiunea Odesa, dedicat evreilor din Odesa și din Ucraina de Sud [5]. Pe lângă sursele publicate, în studiul nostru am apelat și la surse inedite, depistate și valorificate din fondurile Arhivei Naționale a Republicii Moldova și ale Arhivei Istorice de Stat din Rusia.

Rezultate și discuții

Regulamentul cu privire la evrei din 9 decembrie 1804 nu făcea careva diferențiere între supușii străini de confesiune iudaică cei de alte confesiuni, în privința aflării lor temporare pe teritoriul Imperiului Rus, stipulând că în fața legilor aceștia sunt egali cu supușii ruși. Singurele limitări se refereau la dreptul aflării lor doar în cele 15 gubernii de la hotarele Imperiului, incluse în zona de așezare a evreilor, fiind prevăzute și interdicții de a practica activități ce țineau de comercializarea băuturilor spirtoase [6]. Restricțiile impuse se refereau doar la evreii de confesiune iudaică, iar cei creștinați erau egalați în drepturi cu restul etniilor conlocuitoare [7].

Politica în privința supușilor străini temporar aflați în Imperiul Rus cunoaște o schimbare bruscă odată cu adoptarea manifestului din 1 ianuarie 1807. Acestora li s-a interzis să practice comerțul cu amănuntul în cuprinsul Imperiului Rus. Totodată, străinilor li se interzicea să încheie tranzacții între ei, ci doar prin interme-

diul negustorilor ruși. Conform legii în cauză, străinii care nu doreau să intre pe veci în supușenia Imperiului Rus puteau în continuare să se înscrie în gildele negustorești doar în orașele-porturi comerciale de la Marea Neagră și Marea Azov, pe când în restul Imperiului acest lucru le-a fost interzis categoric. Străinilor li se permitea să practice comerțul fie în calitate de negustori itineranți, dacă șederea nu depășea șase luni, fie în calitate de *oaspeți*. Accizul unic era de 1,25% din capitalul declarat, care în primul caz urma să fie de 25 mii de ruble, iar în al doilea – de 50 mii de ruble. Negustorii pasageri erau scutiți în timpul șederii de plata dărilor în folosul orașului, dar după șase luni urmau să se înscrie în categoria oaspeților sau să părăsească hotarele Rusiei. În caz de rămânere, erau lipsiți de dreptul de a se ocupa cu comerțul. Diferența era dată și de faptul că negustorul itinerant nu avea dreptul să realizeze tranzacții în interiorul orașului, ci doar la bursă sau în zona vamală [8].

În teritoriul dintre Prut și Nistru, anexat prin Tratatul de Pace de la București din 16-28 mai 1812, activitatea supușilor străini, inclusiv a celor de confesiune iudaică, se desfășură în baza vechilor capitulații otomane. La 4 noiembrie 1816, rezidentul imperial în Basarabia A.N. Bahmetev a înaintat o adresă Comitetului provizoriu al Basarabiei, subliniind că în Chișinău și în alte orașe ale Basarabiei activează mulți negustori străini, care însă nu achită taxe în folosul orașelor, acestea rămânând obligatorii doar pentru rezidenții acelor orașe. Luând în considerare faptul că, potrivit legislației ruse, negustorii care activau în alte orașe decât cele în care erau înscrși erau obligați să îndeplinească prestațiile în folosul orașelor în egală măsură cu negustorii rezidenți, iar, pe de altă parte, faptul că aceștia din urmă aveau de păgubit de pe seama comerțului realizat de negustorii nerezidenți și solicitau întemeiat micșorarea taxelor la care erau supuși, A.N. Bahmetev a solicitat Comitetului Provizoriu să analizeze posibilitatea de a supune negustorii nerezidenți prestațiilor în baza obiceiurilor și privilegiilor locale, iar propunerile elaborate urmau a-i fi înaintate spre aprobare [9]. În consecință, la 7 decembrie 1817, în conformitate cu dispoziția rezidentului imperial, Departamentul I al guvernului provincial al Basarabiei a emis un ucuz în adresa Dumei orașului Chișinău, care prevedea că negustorii nerezidenți trebuie să achite în folosul orașului Chișinău o taxă de 2% *ad valorem* de pe mărfurile comercializate [10].

Ca urmare, un grup de negustori din Chișinău, supuși străini, a adresat Consiliului Suprem al Basarabiei o plângere împotriva taxelor și dărilor exagerate la care erau supuși de Duma orașului Chișinău. La 9 mai 1819, Consiliul a solicitat Poliției orașului Chișinău un raport în această privință, care, la rândul său, a cerut Dumei explicațiile sale la acuzațiile ce i se aduceau. Duma a elaborat la 16 mai 1819 un amplu raport, în care a demonstrat în baza legiuirilor rusești temeiul taxei impuse negustorilor străini. Raportul Dumei, împreună cu alte două anexe, a fost expediat Consiliului la 5 iunie 1819 de către Poliția orașului Chișinău [11]. Raportul preciza că negustorii străini refuzau achitarea taxei, deoarece considerau că este ilegală și amenințau că vor apela la autoritatea administrației imperiale pentru anularea ei. În acest context, Duma i-a adresat Șefului poliției orașenești, locotenent-colonelului Tumanov, rugămintea de a întreprinde măsurile necesare pentru a-i determina pe negustorii și industriașii străini să achite taxa, iar în caz de refuz să le interzică pentru o perioadă de timp practicarea comerțului în raza orașului Chișinău. În pofida acestor măsuri, doar foarte puțini negustori au acceptat să achite taxa, de aceea membrul Dumei Hagi Petcu, împuternicit cu evidența și colectarea taxei în cauză, a elaborat o listă a restanțierilor, în număr total de 67 de negustori, ale căror restanțe cumulate alcătuiau 5182 de lei. Acestora urma să li se înmâneze dispoziția de plată semnată de organele provinciale. Totuși, negustorii nu au binevoit să achite taxa, beneficiind în schimb de toată libertatea la realizarea comerțului exterior și interior. Duma considera că negustorii străini nu au fost în niciun fel strâmtorați, deoarece taxa era în conformitate cu legea din 1 ianuarie 1807, cu așezământul orașenesc și cu alte prevederi ale legislației ruse [12]. În aceste condiții, la începutul anului 1820, Biroul executiv de pe lângă guvernul provincial a emis o dispoziție care prevedea: 1) ca de la supușii străini să fie percepute același taxe și impozite ca și de la localnici; 2) început de an fiscal să fie considerat anul 1817, an în care populația locală a fost supusă taxelor și impozitelor; 3) toți supușii străini să fie aduși în supușenie rusă, fie veșnică, fie temporară, iar acei care refuzau urmau să-și vândă în timp de trei luni averile imobiliare din provincie, să-și achite toate datoriile fiscale acumulate începând cu mijlocul anului 1817 și birul pe trei ani înainte, iar după aceasta să nu li se admită să locuiască, să practice comerțul, să cumpere tarabe, locuințe și proprietăți funciare pe teritoriul Basarabiei [13].

Printre cei 67 de negustori nerezidenți restanțieri, figurau 31 de negustori supuși străini, inclusiv 10 de confesiune iudaică, toți supuși austrieci (a se vedea Tabelul 1). Ponderea restanțelor acestora alcătuia 1000 de

ruble, sau 19,3% din restanțele tuturor negustorilor nerezidenți și 53,0% din restanțele negustorilor străini, care alcătuiau 1885 de ruble.

Tabel

Negustori nerezidenți de confesiune iudaică, restanțieri la plata taxei pentru comercializarea diverselor mărfuri în orașul Chișinău (extras din lista întocmită de Hagi Petcu)

Nr.d/o	Numele și prenumele negustorului	Supus	Mărfuri comercializate	Taxa calculată (lei)
1.	Osait Lustako	austriac	diverse stofe	100
2.	Șulima Eknoi	austriac	diverse stofe	100
3.	Miheli Iasnoi	austriac	diverse stofe	50
4.	Zakvili Brodski	austriac	mărfuri de Leipzig	100
5.	Șimon Rihotimski	austriac	stofă	100
6.	Burțuh Barban	austriac	mărfuri de Leipzig	150
7.	Enache Gerș Brodski	austriac	mărfuri de Leipzig	150
8.	Avram Gherjavin	austriac	mărfuri de Leipzig	50
9.	Leiba Vitvitici	austriac	mărfuri de Leipzig	150
10.	Haim Torev	austriac	mărfuri de Leipzig	50
Valoarea totală				1000

Sursa: ANRM, F.3, inv.1, d.117, f.7-13.

În pofida restricțiilor, numărul evreilor a continuat să crească cu ritmuri rapide. Față de anul 1804, când în evidențele fiscale din Imperiu figurau 175.000 suflete de sex masculin, în anul 1824 numărul acestora a ajuns la 400.000, în el nefiind incluși un număr impunător de evrei care se eschivau de la catagrafiere. Ca urmare, prin decizia Comitetului de Miniștri din 15 martie 1824, aprobată de împărat la 29 iulie, supușilor străini de confesiune iudaică le-a fost interzis să se stabilească în Imperiul Rus, chiar și în guberniile incluse în zona evreiască de așezare. Straja de hotar a primit ordinul de a împiedica trecerea hotarului de către supușii străini de confesiune iudaică, care intenționau să se stabilească în Imperiul Rus, precum și de către cei care au părăsit Imperiul Rus fără permisiunea autorităților. Supușii evrei de confesiune iudaică, care se aflau temporar în Imperiu, pentru afaceri, erau exceptați de la aceste interdicții. În conformitate cu ucuzul din 13 februarie 1817, aceștia trebuiau să dispună de pașapoarte eliberate de ministrii și agenții Consulatelor și Misiunilor ruse din străinătate, iar în orașele unde acestea nu funcționau – de guvernatorii și autoritățile supreme ale regiunilor în cauză. În privința lor urmau a fi respectate regulile generale pentru străinii care se aflau temporar în Imperiul Rus [14]. Prin ucuzul Senatului guvernant din 27 august 1825, cărmuirilor guberniale și administrațiilor fiscale din guberniile incluse în zona de așezare a evreilor li s-a dispus ca evreilor străini să nu li se permită stabilirea permanentă în Imperiul Rus [15].

La începutul anului 1826, agentul consulului general austriac în Odesa, Lucașevici, a intervenit pe lângă guvernatorul civil în exercițiu al Basarabiei, A.N. Pizani, cu o plângere împotriva solicitărilor organelor de poliție orășenești și județene de a taxa negustorii austrieci, care se aflau temporar cu afaceri în provincie, la plata birului anual în valoare de 15 lei, cerând eliberarea lor de astfel de obligații fiscale. Pentru a pune capăt problemelor ce apăreau în privința impozitării supușilor străini, ca urmare a dezbaterilor ce au avut loc în cadrul ședinței din 9 iulie 1826, Consiliul Suprem a stabilit ca supușii străini să fie radiați din registrele fiscale nu atunci când obțineau pașaportul, ci când pichetele vamale confirmau părăsirea provinciei. S-a stabilit, de asemenea, că pașapoartele pentru plecare în străinătate urmau să fie eliberate doar după achitarea tuturor datoriilor fiscale, a birului pentru trei ani înainte și după ce și-au vândut proprietățile imobiliare din provincie. Această cerință era dictată de faptul că, după cum se menționa în raportul ședinței Consiliului Suprem din 26 iulie 1826, mulți negustori supuși străini, obținând pașapoartele pentru a putea pleca peste hotare, se mutau cu traiul în alte localități ale provinciei și activau clandestin fără a achita careva taxe și impozite. De aceea, a fost lansată propunerea ca Biroul executiv de pe lângă guvernul provincial să informeze supușii străini în această privință. Totodată, se indica că depinde doar de guvernatorul civil al provinciei ca la eliberarea pașapoartelor să se verifice dacă supușii străini au achitat datoriile fiscale și mai ales birul pentru trei ani înainte [16], asta în condițiile în care guvernatorul civil, potrivit Regulamentului din 1818, prezida comitetul executiv de pe lângă guvernul provincial [17].

Anumiți supuși străini de confesiune iudaică au încercat să pretindă fraudulos la scutirile fiscale acordate anumitor categorii de supuși străini. O astfel de situație s-a creat în special cu privire la scutirea de taxe care a fost acordată supușilor străini refugiați în Basarabia din posesiunile otomane, în timpul evenimentelor din 1821. Potrivit raportului guvernului provincial discutat la 12 august 1826 în Consiliul Suprem al Basarabiei, mulți supuși străini, inclusiv austrieci, pretinzând că fac parte din această categorie, practicau liber comerțul în provincie și se eschivau de la plata impozitelor și taxelor locale. Ca urmare, a fost luată hotărârea ca guvernul provincial să solicite de la organele poliției locale întocmirea listei supușilor străini care cu certitudine nu s-au refugiat în timpul evenimentelor din 1821 din posesiunile otomane și, deci, aveau dreptul să beneficieze de facilități la plata impozitelor și taxelor, iar funcționarii care vor înscrie greșit în ele unele persoane la această categorie vor fi trași la răspundere penală [18].

Consiliul de Stat a dispus la 5 octombrie 1827 că privilegiile ce li se acordau supușilor străini la stabilirea în Imperiul Rus (precum scutirea de prestații fiscale și militare pe o perioadă de timp) nu se vor răspândi asupra celor de confesiune iudaică. Erau reconfirmate dispozițiile anterioare care interziceau stabilirea în Imperiul Rus a supușilor străini de confesiune iudaică [19]. La 28 decembrie 1828, evreilor din Regatul Poloniei li s-au impus aceleași interdicții, fiind egalați în această privință cu cei din supușenie străină [20]. De altfel, Regulamentul din 25 mai 1827 cu privire la aflarea temporară a evreilor în orașele din guberniile interne ale Imperiului Rus îi egalaseră în mod expres pe evreii de confesiune iudaică aflați în supușenie străină cu cei aflați în supușenie rusă. Aceasta însemna că aflarea lor în guberniile din afara zonei de așezare a evreilor, în scopuri comerciale, se putea permite doar cu avizul guvernului, având pașapoarte emise de gubernatori, în afară de cele emise de administrațiile fiscale. Evreii puteau să se afle în aceste gubernii până la șase săptămâni cu permisiunea organelor de poliție și până la șase luni cu permisiunea cârmuirii guberniale. Aflarea evreilor peste acest termen era admisă doar cu permisiunea imperială [21].

Prin decizia Comitetului de Miniștri din 15 iulie 1830 s-a hotărât, în vederea evitării escrocheriilor, ca evreilor care s-au stabilit în Imperiul Rus și care au primit supușenia până în 1824 să li se acorde patru luni pentru a se înscrie într-o anumită categorie socială, cu confirmarea de către guvernatorii civili a faptului că întârzierea înscrierii are motive întemeiate [22].

În Basarabia, restricțiile în cauză devin plenipotențiere odată cu adoptarea Regulamentului din 26 septembrie 1830. Conform acestui Regulament, negustorilor din Basarabia li s-a acordat o scutire totală de la plata taxelor de gildă pentru cinci ani, iar pentru încă cinci ani – o scutire parțială. Conform punctului 4 al acestui act, facilitatea viza și negustorii supuși străini, care s-au stabilit sau aveau să se stabilească în Basarabia, dacă acceptau să intre în supușenie rusă. Dar tot aici se preciza că facilitatea în cauză nu se răspândea asupra supușilor străini evrei, a căror stabilire în Rusia era interzisă [23].

Codicele de legi ale Imperiului Rus din 1832 nu includea Basarabia în rândul guberniilor și regiunilor în care evreilor le era admis să se stabilească sau să locuiască. Cu toate acestea, Basarabia la acel moment deja fusese inclusă informal în zona de așezare a evreilor. Astfel, evreilor izgoniți din orașele Sevastopol și Nikolaev li s-a acordat, conform ucazului din 20 noiembrie 1829, dreptul de a se stabili în Basarabia și de a beneficia de scutirea totală la plata impozitelor de stat acordată, în conformitate cu ucazul din 6 octombrie 1828, locuitorilor Ismailului pentru 25 de ani, dar și celor din alte orașe din provincie, în conformitate cu Regulamentul din 26 septembrie 1830 [24]. Prevederea în cauză a fost inclusă în decizia Comitetului de Miniștri, aprobată de împărat la 20 decembrie 1830 și publicată la 15 ianuarie 1831, ca urmare a unei solicitări survenite din partea negustorului evreu de gilda a doua din Nicolaev Aizin Râvkin (ПЦЗРІ, 1831, №4204, 537). Ca urmare, numai pe parcursul anilor 1831-1835 din aceste orașe s-au transferat în Chișinău 42 familii de evrei (216 persoane), iar, ținând cont de celelalte orașe ale guberniilor Herson, Podolia, Ekaterinoslav, Kiev etc. – 252 familii (961 persoane), care s-au înscris în rândurile târgoveților [25].

Regulamentului din 13 aprilie 1835 cu privire la evrei va consfinți juridic includerea Basarabiei în zona de așezare a evreilor [26]. Capitoul șapte al Regulamentului în cauză se referea la supușii străini de confesiune iudaică care veneau în Imperiul Rus. Acesta prevedea că evreii care veneau în Imperiul Rus pentru afaceri comerciale aveau dreptul de a se afla în zona de așezare a evreilor pe parcursul unui an, conform dreptului de negustori străini pasageri, în orașele de hotar sau portuare, pe lângă bursă sau în zona vamală. În ultima jumătate de an de ședere li se percepea taxa negustorilor de gilda a doua, precum și taxele orășenești și locale. Șederea permanentă era admisă doar anumitor categorii de evrei: 1) cu permisiune guvernamentală; 2) medicilor solicitați de guvern pentru instituțiile militare; 3) persoanelor care își exprimau intenția de a crea

fabrici și uzine, în baza unui capital de nu mai puțin de 50 mii de ruble (puteau fi admiși în supușenie rusă); 4) meșteri, solicitați de fabricanți pentru lucrări de manufactură (erau acceptați în supușenie rusă numai după cinci ani de muncă în cadrul fabricilor).

Între timp, la 23 ianuarie 1834 Comitetul de Miniștri a reconfirmat faptul că supușilor străini de confesiune iudaică le este interzis să se înscrie în tagma *oaspeților străini* sau în alte categorii comerciale. Aceștia aveau dreptul să realizeze afaceri comerciale doar în calitate de negustori itineranți și se puteau stabili doar în orașele portuare și de graniță, pe lângă bursă sau vamă, în guberniile din zona de așezare a evreilor, pe un termen de până la un an: în primele șase luni fără plata taxelor locale și a celei de ghildă, iar după șase luni – cu achitarea certificatului de negustor de ghilda a doua și cu achitarea taxelor orășenești și a prestațiilor locale [27].

Este și perioada în care supușii străini care se ocupau cu comercializarea vitelor primesc o serie de privilegii suplimentare de la guvernul rus. Prin decizia Comitetului de Miniștri, aprobată de Nicolai I la 25 octombrie 1838, supușii străini au primit, alături de cei ruși, dreptul de a face liber comerțul cu vite, atât în interior, cât și în exterior, prin toate oficiile vamale, fără obligația de a se înscrie în tagmele comerciale, ci doar cu plata taxelor vamale convenite [28]. În condițiile în care legea nu îi excepta pe evrei de la beneficiile în cauză, presupunem că îi viza și pe ei, desigur strict în zona de așezare a evreilor. Implicarea evreilor austrieci în comerțul cu vite din Basarabia, chiar dacă nu la fel de masivă ca a armenilor, este dovedită de registrele vamale [29] (găsim aici nume precum Josea Țapler sau Meer Goldstein), dar și de mărturiile contemporanilor [30]. De asemenea, prin decizia Comitetului de Miniștri din 7 februarie 1839, supușilor străini de confesiune iudaică li s-a permis, ca urmare a solicitărilor venite din partea comisionarilor marilor case de comerț din străinătate, să viziteze locațiile manufacturiere și comerciale importante din Imperiul Rus și să se afle acolo un termen determinat, la discreția ministrului de Interne [31].

Un aspect important cu privire la extinderea cadrului legal al aflării supușilor străini de confesiune iudaică pe teritoriul Basarabiei este decizia Comitetului de Miniștri, aprobată de împărat la 30 aprilie 1840. Prin acest act supușilor ruși și străini, inclusiv evrei (fapt indicat expres), li s-a permis să realizeze timp de trei ani pe tot cursul râului Nistru tranzacții comerciale angro și cu amănuntul cu material forestier de import. Această prevedere nu-i scutea de plata taxelor vamale conform Tarifului Vamal, dar îi scutea de taxele pentru activitatea comercială [32]. Măsura fusese adoptată în scopul de a reduce efectele despăduririi în provincie. Guvernul de la Sankt Petersburg încuraja astfel importul în Basarabia a lemnului din Imperiul Habsburgic.

Prin decizia Comitetului de Miniștri din 15 aprilie 1841, facilitatea în cauză a fost extinsă și asupra râului Prut [33]. Termenul de trei ani a fost prelungit consecutiv de două ori, deja pentru ambele râuri. Inițial, prin ucazul din 29 septembrie 1842 pe o durată de 4 ani [34], iar ulterior prin ucazul din 8 aprilie 1847 pe o perioadă de încă 6 ani, până în 1853 [35]. Odată cu izbucnirea Războiului Crimeii, prelungirea acestui drept a fost târăgănată, survenind abia la 23 mai 1861, pentru o perioadă de încă șase ani [36]. De privilegiile acordate de țarism au beneficiat în mare parte negustorii evrei austrieci. Aceștia au fondat trei companii și au deschis nouă centre de comercializare a lemnului în nordul Basarabiei și la Chișinău. Autoritățile se plâneau instanțelor imperiale că, după ce au primit aceste privilegii, evreii austrieci la început au redus prețul la scândurile cu grosimea de 1 țol* la 15 ruble argint, incluzând 2 ruble taxă vamală, însă ulterior l-au mărit înapoi la 20-21 de ruble argint. De asemenea, aceștia practicau acordarea de bilete permissive evreilor sosiți în Basarabia din Imperiul Habsburgic, care le permitea, sub masca comerțului cu lemn, să se afle în Basarabia perioade îndelungate de timp și să practice clandestin alte activități comerciale, fără a achita taxele convenite [37].

Eșecul din Războiul Crimeii și necesitatea stringentă de dezvoltare a țării pentru a reveni pe arena internațională au impus guvernul rus să meargă la cedări importante în privința drepturilor supușilor străini de confesiune iudaică. Mai întâi, la 13 mai 1857, Comitetul de Miniștri a admis ca evreii din Regatul Poloniei, care se aflau în cuprinsul Imperiului nu mai puțin de zece ani pentru afaceri comerciale, să se înscrie în categoriile sociale din guberniile din zona de așezare a evreilor, cu acordul comunității orășenești la care intenționau să se alăture. Acest drept se acorda și negustorilor de ghildă, care aveau afaceri comerciale în cuprinsul Imperiului. Permisivunile în cauză se acordau de Comisia guvernamentală de pe lângă Ministerul Afacerilor Interne ale Regatului Poloniei, cu avizul ministrului rus al Afacerilor Interne [38]. Ulterior, prin decizia Consiliului de Miniștri din 16 martie 1859, negustorii evrei de ghilda întâi au primit dreptul de a se

* Țolul (în germană *zoll*, care se citește *țol*; în engleză *inch*, care se citește *inci*) – unitate de măsură anglo-saxonă (sau „imperială”) pentru lungime, egală cu 25,4 mm (2,54 cm).

înscrie în orașele și din afara zonei de așezare a evreilor, în vederea practicării comerțului. Supușii străini de confesiune iudaică au primit același drept, cu condiția deținerii unui statut social și a unui capital important, cu dreptul de a practica comerțul, de a institui oficii bancare, în baza statutului de *oaspete străin*, cu obținerea certificatului de negustor de ghilda întâi [39]. La 4 ianuarie 1860, același drept au primit negustorii din Regatul Poloniei [40].

Ucazul imperial din 7 iunie 1860 a admis supușii străinii aflați în Imperiului Rus să intre în toate ghildele negustorești și să beneficieze de toate drepturile negustorilor ruși, în corespundere cu Codicele de legi din 1857. După cum se menționa în preambulul legii, în virtutea progresului mijloacelor de transport și a dezvoltării rapide a relațiilor comerciale internaționale, restricțiile impuse prin legea din 1 ianuarie 1807 nu mai corespundeau exigențelor timpului. Cu privire la supușii străini de confesiune iudaică, legea nota că de beneficiile ei se pot bucura doar acei evrei înstăriți care primeau permisiuni speciale aprobate pentru fiecare caz în parte de ministrul de Interne, de ministrul de Finanțe și de ministrul Afacerilor Externe. În plus, evreei au fost exceptați de la dreptul acordat supușilor străini de a administra moșii, de a arenda și a lua în posesiune moșii locuite și nelocuite [41].

Concluzii

În baza analizei izvoarelor documentare edite și inedite, constatăm că în Basarabia supușii străini de confesiune iudaică au beneficiat, până la includerea provinciei în sistemul sanitaro-vamal și comercial rus în anul 1831, de un cadru legal și fiscal mult mai avantajos decât în restul Imperiului. În anii '30 ai secolului al XIX-lea, în Basarabia își face efect legislația antiievreiască, menită să zădărnicească stabilirea masivă a evreilor din fostele teritorii poloneze în cuprinsul Imperiului, chiar dacă provincia este inclusă în zona de așezare a evreilor. Abia începând cu deceniul al patrulea supușii străini de confesiune iudaică primesc în Basarabia dreptul de a practica liber comerțul cu vite cornute și cu material lemnos, drept pe care îl vor folosi abuziv pentru practicarea altor afaceri atât în domeniul comerțului, cât și în alte sfere economice.

Referințe:

1. О позволении иностранцам, кроме Жидов, выходить и селиться в России и о свободном возвращении в свое отечество Русских людей, бежавших за границу. 4.12.1762. В: *Полное Собрание Законов Российской Империи* (în continuare – ПСЗРИ), т. XVI, 1762-1765, №11720, с.126-127.
2. ПРОКОП, Ю.В., Роль евреев-иностранцев в социально-экономической и культурной жизни Херсонской губернии в конце XVIII – первой половине XIX в. В: *Историчний архів. Наукові студії*, 2014, №12, с.74-81.
3. ZIPPERSTEIN, S.J. *The Jews of Odessa. A cultural History, 1794-1881*. Stanford: Stanford University Press, 1985. 228 p.
4. ЛЕВАНДА, В.О. *Полный хронологический сборник законов и положений, касающихся евреев, от Уложения Царя Алексея Михайловича до настоящего времени, от 1649 до 1873 гг.* СПб, 1874.
5. *Евреи Одессы и Юга Украины: история в документах*, Книга 1 (кон. XXVIII - нач. XX вв.). Одесса, 2002.
6. Об устройстве евреев. 9.12.1804. В: ПСЗРИ, т. XXVIII, 1804-1805, №21547, с.736.
7. О наблюдении за евреями, чтобы они не присвоили себе прав по торговле, им недозволенных. 31.1.1821. В: ПСЗРИ, т. XXXVII, 1820-1821, №28537, с.579-580.
8. О дарованных купечеству новых выгодах, отличиях, преимуществах и новых способах к распространению и усилению торговых предприятия. 1.1.1807. В: ПСЗРИ, собр.1, т. XXIX, 1806-1807. СПб., 1830, №22418, с.973.
9. Arhiva Națională a Republicii Moldova (în continuare – ANRM), F.4, inv.2, d.22, f.1.
10. Указ Бессарабского Областного Правительства из 1 Департамента Кишиневской Областной Думе. 4.12.1817. În: ANRM, F.3, inv.1, d.117, f.6.
11. Рапорт Кишиневского градского полицмейстера в Бессарабский Верховный Совет. 5.06.1819. În: ANRM, F.3, inv.1, d.117, f.3.
12. Рапорт Кишиневской Градской Думы в Бессарабский Верховный Совет. 16.05.1819. În: ANRM, F.3, inv.1, d.117, f.15-18 verso.
13. Советательное заседание Бессарабского Верховного Совета. 23.07.1826. În: ANRM, F.3, inv.1, d.759, vol.III, f.347-347 verso.
14. О запрещении выходящим из-за границы Евреям постоянно водворяться в России. 29.07.1824. В: ПСЗРИ, собр.1, т. XXXIX, 1824, №30004, с.458-460.
15. О подтверждении Казенным Палатам, дабы в представлениях своих, об утверждении Евреев в податном состоянии, означили время прибытия их из-за границы и приведения их к присяге на подданство России. 18.05.1826. В: ПСЗРИ, собр.2, т. I, №347, с.467.

16. Совещательное заседание Бессарабского Верховного Совета. 23.07.1826. În: ANRM, F.3, inv.1, d.759, vol.III, f.348-348 verso.
17. Устав Образования Бессарабской Области. 29.04.1818. В: *ПСЗРИ*, собр.1, т.XXXV, 1818, СПб., 1830, №27357, с.224.
18. ANRM, F.3, inv.1, d.760, vol.Ia, f.212-214.
19. О непредоставлении права иностранцам, вступающим в подданство России не в качестве колонистов, но для торговли, промысла или ремесла пользоваться льготой пред коренными жителями России. 5.10.1827. В: *ПСЗРИ*, собр.2, т.II, №1443, с.873-874.
20. О воспрещении Евреям, выходящим из Царства Польского, выдворяться в России. 28.12.1828. В: *ПСЗРИ*, собр.2, т.III, №2558, с.1228
21. Правила, составленные вследствие Высочайшего повеления, по соображению законов, о приезде Евреев в города России. 25.05.1827. В: *ПСЗРИ*, собр.2, т.II, №1115. 4, с.458-459.
22. О назначении заграничным Евреям, принявшим до 1824 года на подданство России присяги, 4-х месячного срока на причислении. 15.07.1830. В: *ПСЗРИ*, собр.2, т.V, отд.1, №3797, с.732.
23. TOMULEȚ, V. *Politica comercial-vamală a țarismului în Basarabia (1812-1830). Documente inedite din arhivele Rusiei, Ucrainei și Republicii Moldova*. Chișinău: CEP USM, 2002, p.187. ISBN 9975-70-118-3.
24. ANRM, F.6, inv.2, d.370, f.4-8.
25. ANRM, F.75, inv.1, d.1485, f.5-5 verso.
26. Положение о Евреях. 13.04.1835. В: *ПСЗРИ*, собр.2, т.X, отд.1, 1835, №8054, с.309.
27. О запрещении иностранным Евреям записываться в звание иностранных гостей и в другие торговые разряды. 23.1.1834. В: *ПСЗРИ*, собр.2, т.IX, отд.1, 1834, №6736, с.69-70.
28. О разрешении свободной торговли рогатым и всяким другим скотом. 25.10.1838. В: *ПСЗРИ*, собр.2, т.XIII, отд.2, 1838, №11677, с.246
29. Сведения о количестве рогатого скота переправленного из-за границы в Россию. În: ANRM, F.6, inv.2, d.382, f.31 verso – 32, 57 verso.
30. ORCONY, A. Ueber die Entstehung, Verbreitung, Tilgung und Vermeidung der Rinderpest. In: *Mittheilungen der k. k. Mährisch-Schlesischen Gesellschaft zur Beförderung des Ackerbaues, der Natur- und Landeskunde in Brünn*. Nro.11, März 1831, p.82.
31. О разрешении временного пребывания в России иностранным Евреям по делам торговли. 7.2.1839. В: *ПСЗРИ*, собр. 2, т. XIV, 1839, отд.1, СПб., 1840, №12005, с.133.
32. О дозволении в течении трех лет как Российским поданным, так и иностранцам, производить по течению Днестра свободную торговлю иностранным лесным товаром. 30.4.1840. В: *ПСЗРИ*, собр.2, т.XV, 1840, отд.1, СПб., 1841, №13433, с.315.
33. О дозволении Российским поданным и иностранцам производить свободную торговлю иностранным лесным товаром. 15.4.1841. В: *ПСЗРИ*, собр.2, т.XVI, 1841, отд.1, СПб., 1842, №14457, с.307.
34. О продолжении на четыре года дозволения производства свободной торговли иностранным лесом по рекам Днестру и Пруту. 29.9.1842. В: *ПСЗРИ*, собр.2, т.XVII, 1842, отд.1, СПб., 1843, №16044, с.914.
35. О продолжении на шесть лет дозволения производства свободной торговли иностранным лесом по рекам Днестру и Пруту. 8.4.1847. В: *ПСЗРИ*, собр.2, т.XXII, 1847, отд.1, СПб, 1848, №21084, с.288.
36. О дозволении производить, в течении шести лет, свободную торговлю иностранным лесным товаром по рекам Днестру и Пруту. 23.5.1861. В: *ПСЗРИ*, собр.2, т.XXXVI, 1861, отд.1, СПб, 1863, №37039, с.779-780.
37. Arhiva Istorică de Stat din Rusia, F.19, inv.3, d.459, f.3 verso-4.
38. О правилах переселения Евреев Царства Польского в Империю. 15.5.1857. В: *ПСЗРИ*, собр.2, т.XXXII, отд.1, №31830, с.381.
39. О предоставлении Евреям-купцам 1-й гильдии и Евреям иностранным поданным права жительства и торговли, вне черте постоянной оседлости Евреев. 16.3.1859. В: *ПСЗРИ*, собр.2, т.XXXIV, отд.1, 1859, №34248, с.207.
40. О дозволении Евреям купцам Царства Польского приписываться в купечество первой же гильдии по всем городам Российской Империи. 4.1.1860. В: *ПСЗРИ*, собр.2, т.XXXV, отд.1, №35317, с.21.
41. О правах пребывающих в России иностранцев. 7.6.1860. В: *ПСЗРИ*, собр.2, т.XXXV, 1860, отд.1, (СПб., 1862), № 35880, с.706-707.

Date despre autor:

Andrei EMILCIUC, doctor în istorie, cercetător științific superior, Institutul de Istorie.

E-mail: emilan@live.com

Prezentat la 20.05.2018